

ÇEÇNÂME

(چچ نامہ)

Hindistan'ın
Sind bölgesi tarihiyle ilgili
müellifi meçhul bir eser.

Adını İslâm fethi öncesi Sind'de hüküm süren Çeç hânedanından almıştır. Çeçnâme'nin III. (IX.) yüzyılda telif edilen Arapça orijinali günümüze gelmemiştir. Ali b. Hâmid b. Ebû Bekir el-Küfî, eseri 613'te (1216) bir mukaddime ve hâtime ekleyerek Farsça'ya çevirmiş ve Sind hâkimi Nâsirüddin Kabâce'nin veziri Aynülmülk Fahreddin el-Eş'arî'ye sunmuştur. Zamanımıza intikal eden bu Farsça tercüme daha sonra *Fetiĥnâme*, *Târîĥ-i Hind*, *Fetiĥnâme-i Sind*, *Minhâcü'd-dîn ve'l-mülk*, *Minhâcü'l-mesâlik*, *Târîĥ-i Sind*, *Târîĥ-i Kâsımî* adlarıyla da anılmıştır. Eserde Sind'in İslâm fetihlerinden önceki tarihiyle VII. yüzyılda gerçekleştirilen İslâm akınları hakkında bilgi verilmektedir. Burada, Ernevî Halifesi I. Velîd tarafından 711'de Sind'in fethine memur edilen Muhammed b. Kâsım es-Sekafî'nin ülkedeki savaşları ve fetihleri çok geniş bir şekilde yer almaktadır.

Çeçnâme'de biri Sind, diğeri klasik Arap tarihçiliği olmak üzere iki ayrı tarihçilik geleneğine yer verilmiştir. Eserin Sind'in fetihten önceki tarihiyle ilgili bölümü, Arapça malzeme ile zenginleştirilmiş müstakil bir kitap gibidir. Müellif İslâmî dönemle ilgili bölümü yazarken muhtemelen Belâzürî, Ya'kübî ve İbn Cerîr et-Taberî gibi Arap tarihçilerin eserlerinden istifade etmiştir. Ayrıca Medâin'in *Kitâbü Şağri'l-Hind*, *Kitâbü 'Ummâli'l-Hind*, *Kitâbü Fetĥi Mekrân*, *Kitâbü Aĥbârî Şakîf*, *Kitâbü Fütûĥi'l-Hind ve's-Sind* gibi kaybolmuş eserlerinden faydalanmıştır. Çeçnâme, Sind tarihi için birinci elden kaynak olduğu gibi Medâin'in zamanımıza intikal etmeyen eserlerindeki bilgilerle nakletmesi bakımından da önemlidir.

Çeçnâme'nin önce Elliot ve Dowson tarafından yapılan özet halinde İngilizce çevirisi, *The History of India as Told by its Historians* (London 1867) adlı eserin I. cildi içinde yayımlanmış (s. 131-211), tamamı ise daha sonra Mirza Kalichbeg Fredunbeg tarafından *The Chach Nama, an Ancient History of Sind Giving the Hindu Period down to Arab Conquest* adıyla İngilizce'ye çevrilmiştir (Karaçi 1900). Ömer b. Muhammed Dâûd-

potâ Çeçnâme'nin Farsça metnini *Fetiĥ-nâme-i Sind* (*Chach-nâmah*) adıyla yayımlamıştır (Haydarâbâd 1358/1939). Kitabı ayrıca A. Rezvî Urduca'ya (Haydarâbâd-Sind 1963), Maĥdûm Emîr Ahmed ile Nebî Bahş Han Baloç da *Fetiĥnâme-i Sind* adıyla Sindce'ye (Hayradâbâd-Sind 1966) çevirmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Storey, *Persian Literature*, I, 650-651; 1/2, s. 1323; N. A. Baloch, "Fateh Nama and its Source", *Proceedings of the Pakistan History Conference*, sy. 5, Karachi 1955, s. 79-82; I. H. Qureshi, *The Muslim Community of the Indo-Pakistan Subcontinent*, The Hague 1962, s. 37 vd.; M. A. Khan, *Some Important Persian Prose Writings of the Thirteenth Century*, A. D. in India, Aligarh 1970, s. 136-143; Safâ, *Edebiyyât*, III/2, s. 1166-1167; Y. Friedmann, "A Contribution to the Early History of Islam in India", *Studies in Memory of Gaston Wiet* (nşr. M. Rosén-Ayalon), Jerusalem 1977, s. 309-333; a.m.f., "The Origins and Significance of the Chach-nâma", *Islam in Asia*, Oxford 1984, I, 23-37; a.m.f., "Çaç-Nâma", *El² Suppl.* (İng.), s. 162-163; P. Hardy, "Is the Chach-Nâma intelligible to the Historian as Political Theory?", *Sind Through the Centuries* (nşr. H. Khuhro), Karachi 1981, s. 111-117; F. Gabrieli, "Muhammad İbn Qâsim ath-Thaqafî and the Arab Conquest of Sind", *East and West*, XV, Roma 1964-65, s. 281-295; D. N. MacLean, "Çaç-nâma", *Elr.*, IV, 605-606.

TAHSİN YAZICI

ÇEH

Osmanlı kaynaklarında,
bugünkü Çekoslovakya'nın Bohemya,
Moravya ve özellikle Slovakya
kesiminde yaşayan halkı ifade eden
ve Çih şeklinde de geçen ad
(bk. ÇEKOSLOVAKYA).

ÇEHÂR DARB

(bk. ÇÂRDARB).

ÇEHÂR MAKÂLE

(چهار مقاله)

Nizâmî-i Arûzî'nin
(ö. 552/1157'den sonra)
bir hükümdar için gerekli olan
kâtip, şair, müneccim
ve tabip gibi dört memurun
mesleğinden bahseden eseri.

Asıl adı *Mecma'u'n-nevâdir* olan eser dört bölümden (makale) meydana geldiği için *Çehâr Makâle* adıyla tanınmıştır. Müellif önsözden sonra sırasıyla kâtiplik, şairlik, müneccimlik (astroloji) ve tıp meslekleri hakkında bilgi verir. Her mes-

leğin en seçkin ve tanınmış mensuplarıyla veya bu mesleklerle ilgili bir hikâye anlatır. Eserde anlatılan hikâyelerin sayısı kırkı bulur.

Müellif önsözde, *Çehâr Makâle*'yi Gurular'dan Ebû'l-Hasan Hüsameddin adlı bir şehzade için yazdığını belirttiğinden sonra varlıkları, var olmalarını başkasına (Tanrı'ya) borçlu olanlarla borçlu olmayan (Tanrı) olmak üzere ikiye ayırır ve kâinatın yaratılmasını anlatır.

Birinci makalede kâtiplik ve nitelikleri yer alır. Kâtibin bütün edebiyat sanatlarını ve döneminin geçerli bütün ilimlerini bilmesi, ünlü kâtiplerin yazıları hakkında bilgi sahibi olması gerektiği ifade edildikten sonra İskâfî ve İsmâil b. Abbâd er-Râzî gibi ünlü kâtiplerin başından geçenlerle ilgili hikâyeler anlatılır.

İkinci makalede önce şiir ve şairlikle ilgili bilgiler verildikten sonra şiirin insanlar üzerindeki etkisi, özellikle hükümdarların adlarının zaman içinde unutulmamasını sağlama konusundaki önemi belirtilir. Örnek olarak da Ahmed b. Abdullah-ı Hucestânî'nin Hanzale-i Bâdgîsî'nin iki beytinin etkisiyle nasıl seyislikten kurtulup ünlü bir kişi olduğu, Sâmanoğulları hükümdarlarının adlarının ise Rüdekî, Ebû'l-Abbâs er-Rebinçenî ve Ebû'l-Mesel-i Buhârî gibi şairler sayesinde yaşadığı anlatılır. Bu arada Rüdekî, Ferruhî-i Sîstânî, Firdevsî, Selçuklular'dan Alparşan'ın şiire tutkusu olan

Çehâr Makâle'den minyatürlü bir sayfa (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, nr. 1954, vr. 17*)

